

Дејан В. Поповић
Ваљево
dejan.popovic0@gmail.com

**НАСЕЉЕНИЦИ ИЗ ВАЉЕВСКОГ ОКРУГА У ОБЛАСТИМА
СТАРЕ СРБИЈЕ 1914. ГОДИНЕ**
Прилог о колонизацији новоприпојених области Србије

Анстракт: У раду се говори о насељеницима пореклом из Ваљевског округа у области Старе Србије у току 1914. године. На који начин је држава Србија хтела да реши проблем аграрне пренасељености, а уједно и неке стратешке циљеве на подручју ових области, тема је овог рада. У тексту се дају и неки елементи војне и управне делатности српске владе тог доба на простору новоприпојених области везане за Ваљево.

Кључне речи: Стара Србија, колонизација, Министарство народне привреде, захтеви за насељавањем, регрути са нових подручја у ваљевској чаршији, Ваљево

SETTLERS OF VALJEVO DISTRICT IN THE AREAS OF OLD SERBIA
Contribution to colonization of newly joined areas of Serbia

Abstract: This paper discusses the settlers from Valjevo district in the area of Old Serbia during 1914. The topic of this work is how government of Serbia wanted to solve the problem of agrarian overpopulation, and it also analyzes some strategic goals regarding these areas. The article shows some elements of the military and administrative activities of the Serbian government in that time in reference to newly joined areas related to Valjevo.

Keywords: Old Serbia, colonization, the Ministry of National Economy, the request for settlement, recruits in the Valjevo area, the committees and Valjevo

Балканским ратовима 1912/1913. године нове области Краљевине Србије су се увећале за око 81% предратне територије: на западу су се протезале до Шар планине, на југу до Охридског и Преспанског језера а на истоку све до Струмичке области које су запосели Бугари. Укидањем Врховне команде након демобилизације 1913. године дошло је до раздвајања цивилне од војне власти. Уредба о уређењу новоослобођених области донета је 31. августа 1913. године. Нове области су присаједињене Краљевини Србији Прогласом краља Петра I Карађорђевића 7.

септембра 1913. године. Међутим, о мирном суживоту народа на овој територији још није могло да буде говора: Албанци су септембра - октобра 1913. године подигли велики устанак на новопридобјеним територијама, који је попримио велике размере и освојили Дебар, Охрид, Стругу и околне вароши. Српска војска је муњевито реаговала и одмаздом је извршила противудар по арбанашким упориштима по планинама и засеоцима. Убрзо је српска војска прешла административну границу новоуспостављене албанске државе. Аустроугарска влада, потпомогнута Великом Британијом послала је ултимативну ноту српској влади, коју је ова морала прихватити. Тако се одмах после ратова поставило питање јужних граница немирне српске земље.¹

Српска влада је настојала да у што краћем временском року насели новоприсвојене територије српским живљем и тако поправи етничку слику ових простора. Прва насељавања оваквог типа спровешће се 1914. године. Српска влада је за управнике и намеснике ових крајева упутила људе са простора Србије, које локално становништво често није хтело да призна за своју народну власт. Муслиманско становништво нових српских крајева сматрало је Србију освајачем, а не ослободиоцем.

Насељавање нових крајева је озваничено Уредбом о насељавању у новоослобођеним областима Краљевине Србије 5. марта 1914. године. Насељавање у новим областима је било допуштено само уз одобрење Министарства народне привреде, уз назнаку да су се могле населити само парцеле у власништву државе или пусто земљиште. За насељавање је било надлежно Шумарско одељење Министарства народне привреде, које је прикупљало податке о расположивом земљишту а исто је примало и молбе насељеника. Лица која су желела да се населе морала су да се обрате молбом Министарству народне привреде. Министар је потписивао одобрене молбе и решавао у којим областима би се населио колониста, колико би добио земље и под којим условима. Сваком таквом колонисти издавала се нарочита исправа о насељењу. У решењима су били уписани редни број под којим се дотична породица водила у списковима насељеника, површина земљишта које јој је додељено и кратко образложење. Решења су имала уписан округ у којима је насељавање дозвољено. Будући насељеници обично су били сиромашни беземљашки у областима Краљевине Србије пре 1912. године или земљорадници који нису својим малим парцелама до 2 хектара могли да исхрањују бројне породице. На такав начин држава је настојала да реши проблем аграрног питања, а ово је био очигледно један од најлакших начина да сељаци ситносопственици или беземљашки до земље заиста и дођу. Првенство у насељавању је дато таквим лицима, превасходно

---

¹ Ђоровић, 1993, 714-715; Николић, 1998, 35.

земљорадницима и занатлијама између 16 и 60 година старости. Парцеле за насељавање нису могле бити мање од 5 хектара по кући; уколико је у породицама, осим домаћина, било мушке деце старије од 16 година, сваком мушком члану породице је придодавано још по 2 хектара земље. Уколико су породице имале стоку или пољопривредне алатке, могле су добити још 3 хектара земљишта. Сви насељеници су имали могућност бесплатног превоза железницом треће класе са свим покућством и стоком.²

Молбе за насељавање морале су бити читко исписане и у њима је требало навести имена, пол и године старости свих чланова породице, занимање домаћина, место становања породице и, уколико је било, податке о броју стоке и пољопривредних алата. Поданици српске круне морали су да приложе и уверење општинског суда о свом владању и материјалном стању.

Муслимански живаљ нових области, са своје стране, није хтео да живи у хришћанској држави, а правна једнакост свих грађана пред судом коју је гарантовала српска држава чинила се муслиманима да им угрожава раније повластице па су се масовно селили. Тако се до половине 1914. године појавио огроман број напуштених имања у претходном власништву муслимана у битољском, прилепском и струшком срезу. Дневни лист „Политика“ објављивао је током 1914. године чланке колико је расположиве земље остало пусто и колико је погодно за насељавање. Молбе за насељавање су примане у надлежно министарство од објављене Уредбе све до почетка Првог светског рата, када је читав посао око колонизације обустављен, те је остављен за време после рата. У нешто каснијим извештајима објављено је да је Одсек за насељавање за мање од пола године свог рада одобрио насељавање за око 12.000 људи, али су ратна дејства прекинула у корену овај наум српске владе. Приликом насељавања српска влада се носила идејом о јачању стратешких државних интереса у смислу ојачања граничних области због упада бугарских комитских чета.³ Превасходни задатак бугарских комитских чета био је да се саботира рад српских власти, да се пред великим силама интернационализује сукоб Срба и Бугара, а изазивањем нереди одржава увек присутно „македонско питање“. Ретка насељеност и прилично велика територија омогућавали су држави у новим областима да спроведе колонизацију становништва ширих размера. Приоритет приликом насељавања дат је окрузима са најмање српског етноса, дуж нове границе са Бугарском, а то су били понајпре Кумановски, Брегалнички, Тиквешки и Скопски.

Међутим, као што смо навели, готово нико од колониста није се обрео на додељеној земљи, јер је Први светски рат прекинуо колонизацију у зачетку.⁴ Огромни демографски губици у Великом рату потпуно

---

² Јагодић, 2013, 86-90.

³ Исто, 311.

⁴ Исто, 318.

су обесмислили идеју српске владе о насељавању направљену почетком 1914. године. У рату, Србија је изгубила око 28% становништва, па више није било ни расправљано питање колонизације старих области Србије, кад је и сама централна Србија остала без истог.

Из ваљевског среза већи број лица је поднео молбу за насељавање јужних српских области. Њихов социјални статус је био сличан, мада су њихове животне приче сасвим различите. Преко доступних историјских извора покушаћемо да се ближе упознамо са тим људима, осетимо дух времена и колико-толико сагледамо околности у којима су живели.

Министарство народне привреде, одсек за насељавање са центром у Београду, издало је 27. јуна 1914. године „допуштење за путовање“ у једном правцу за насељеника Саву Радовића и седам чланова његове породице. Ресорно министарство извештава Начелство среза ваљевског да је поменути Радовић, из села Кличевац крај Ваљева, добио решење министра народне привреде по коме насељеник добија 5 хектара земље у округу Брегалничком. Даље, у решењу стоји да је земљораднику Радовићу и његовој породици обезбеђен бесплатан превоз српском државном железницом треће класе, као и подвоз личних ствари и стоке. Насељеник би са своје стране био дужан да се одмах, по доласку у новоприпојене области јави комисији за насељавање у Штипу. Ова комисија била је обавезна да му преда одобрено земљиште и пријаву на исто са знаком да Радовић мора да поднесе објаву општинског суда, којом се потврђује његова идентичност. Даљи трошкови транспорта су, такође, падали на Министарство народне привреде, одсек шумски фонд. Радовићу је допуштено да крене на пут са 1.500 килограма покућства (личних ствари) од железничке станице у Ваљево до Велеса, па потом 42 километра даље колским путем до Штипа.⁵

Месец дана касније, 27. јула, рођак Саве Радовића, Павле, добио је одобрење од министра народне привреде за насељавање у Брегалничком округу и 9 хектара земље. Дозвола је дата за 9 чланова његове породице, која је требало да крене на пут возом треће класе са 1.500 килограма пртљага на релацији Ваљево – Велес, са крајњим одредиштем у околини вароши Штип. Документа су Павлу Радовићу, земљораднику из села Кличевац озваничена у суду општине ваљевске под датумом 16. јул 1914. године.⁶

⁵ У допису Министарства народне привреде стоји потпис шефа одсека за насељавање А. Ђорђевић. Занимљиво је да се напомене да је Сава Радовић био по чину резервни пешадијски капетан, а од априла 1914. био је распоређен у 3. батерију Петог пешадијског пука „Краља Милана“ у Ваљево – Међуопштински историјски архив (МИАВ), Фонд: Окружни суд – Ваљево (ОС), Деловодни протоколи за 1914. годину, заведено под бр. 1458.

⁶ МИАВ, Општина града Ваљева (ОГВ), 1914. година, кут. инв. бр. 159, дел. бр. I, А2, 6381/1914.

Одобрење за путовање од Ваљева до Велеса од стране Министарства народне привреде дато је Ђорђу Милатовићу, земљораднику из Кличевца и његових 9 чланова породице 28. јуна 1914. године. Његовој породици је дато 9 хектара земље у округу Брегалничком, у области вароши Штип, а требао је да крене са ваљевске железничке станица са 1.600 килограма покућства возом трећег разреда.⁷

Допуштење за насељавање области Старе Србије важило је за подносиоца молбе три месеца, и морало се на сваки захтев овлашћеног лица показати. Допуштење се одузимало у случају да га користи страни лице, или ако нема потписа власникова. Ако би се допуштење нашло у лица на чије име не гласи, одговорно лице тј. власник допуштења се кажњавао по члану 21 „Уредбе о превозу путника и робе“. Колонисти су могли да изгубе право на земљу ако би се утврдило да су подаци за насељавање лажни или ако је неко од чланова насељеничке породице одржавао везе са одметницима од власти и лицима која раде противно државног поретка или на који посредни начин исте помаже. Допуштење се морало поднети старешини полазне станице ради оверавања и печатања при сваком путовању. Вожња се смела прекидати једанпут у одласку и једанпут у повратку; прекид путовања је морао оверити и потписати старешина дотичне станице.

Допуштење за путовање (*permis de circulation - pour un seul voyage aller*)⁸ је било одштампано и на француском језику, са серијским бројем допуштења, печатом и потписом Дирекције српске државне железнице (*La Direction de Chemins de fer de l' Etat Serbe*).

Молбу за насељавање у области Старе Србије Министарству народне привреде поднели су Лука, Илија и Ристо Костић, из села Златарић, општина Јовањска, срез и округ ваљевски 22. фебруара 1914. године. У документима стоји да се отац Ристо са два сина доселио 1889. године из Херцеговине, села Северина код Рудог у Србију. Од тада надниче по селима ваљевског среза. Лука и Илија су учествовали у оба Балканска рата, Илија је 1913. године рањен на реци Брегалници. Сва тројица моле Министарство народне привреде, одсек за насељавање да им држава изађе у сусрет и као беземљашима обезбеди могућност насељења у новим крајевима и бесплатну железничку карту у једном смеру.⁹ Нема података о решењу Саветодавног одбора Министарства народне привреде о насељењу.

Министарству народне привреде је, 23. фебруара 1914. године, молбу послао Петроније Видаковић из Ваљева. У документима стоји да је

---

⁷ Исто, исто, дел. бр. I, А2, 6379/1914.

⁸ Допуштење – за једно путовање одлазак – превод са француског језика пр. аут.

⁹ Архив Србије (АС), Министарство народне привреде – Шумарско одељење (МНП–Ш), 1914, ФЗ Р11 – љубазношћу Милоша Јагодића.

исти војни бегунац, да је пребегао у Србију марта 1913. године, да је родом из села Будомлије, општина Белобрдска, котар Вишеградски из Босне и Херцеговине. У Босни има оца, брата у сталном кадру, две сестре, жену и дете. Земље имају врло мало, те се од ње бројна породица не може прехранити. Видаковић моли надлежно министарство за насељење у округу Пријепољском.¹⁰ Нема података о решењу Саветодавног одбора Министарства народне привреде о насељењу.

Министарству народне привреде је 16. фебруара 1914. године послао молбу за насељавање Танасије Палић из Мионице, срез Колубарски, округ Ваљевски. Танасије је родом из села Сељани, срез и округ Пријепољски. Од 1889. године живео је у Србији, у варошици Мионици. Нема имања, живи као надничар, има мајку, жену, три сина (од којих један стар 19 година) и ћерку. Моли министарство да се врати у место рођења. Као доказ лојалности држави Србији наводи да је учествовао у оба Балканска рата.

Од докумената није поднео уверење о владању, па Саветодавни одбор захтева да се исти приложи на дан 29. мај 1914. Нема даљих података о решењу Саветодавног одбора.¹¹

Стеван Мандић из Ваљева је Министарству народне привреде доставио је 21. маја 1914. године молбу за насељењем у новоприпојене области Србије. Наводи да је сељак, да има мало земље; стар је 55 година, има жену, два одрасла сина од 30 и 27 година, као и четири ћерке. Мандић моли насељење у околини Феризовића (Урошевца), Приштине, Митровице или Призрена. У документима недостају подаци о стоци и алатима. Нема решења о насељењу.¹²

Бошко Јовановић из села Трстенице, среза Посавског, округ Ваљевски, Министарству народне привреде од 27. априла 1914. је доставио молбу за насељење. О њему се каже да је стар 38 година, да има жену, три сина од 18, 16 и 11 година и две ћерке. Од стоке има два вола и једног коња. Решењем министра народне привреде на предлог Саветодавног одбора од 28. маја 1914. године, насељење му је одобрено у округу Кумановском на напуштеном имању под бр. регистра 443, у величини имања од 10 хектара и то 5 за молиоца, по два за синове и један за волове.¹³

Љубисав Рашић из села Грабовца, срез Посавски, округ Ваљевски Министарству народне привреде се обратио 24. јуна 1914. године. У молби моли за насељењем, али није приложио никакве податке ни уверења. Уверења су му тражена накнадно, но нема решења о насељењу.¹⁴

¹⁰ Исто, исто, Ф3 Р14.

¹¹ Исто, исто, Ф3 Р49.

¹² Исто, исто, Ф5 Р81.

¹³ Исто, исто, Ф6 Р60.

¹⁴ Исто, исто, Ф7 Р70.

Симо Бошковић из села Каменице, срез Подгорски, округ Ваљевски Министарству народне привреде 1. јула 1914. је послао молбу којом тражи пресељење у нове крајеве. Наводи да има сина Мијата, који је учествовао у Балканским ратовима, али не наводи детаљније породичне податке. Из уверења се види да њих двојица немају никакву имовину. На полеђини документа, свакако нешто доцније је уписано црвеном оловком „одобрено“, али без печата, потписа надлежних и без решења о насељењу.¹⁵

Ђура Драгојловић из села Бујачића, среза и округа Ваљевског Министарству народне привреде је послао молбу 3. јула 1914. године. Из молбе сазнајемо да је поменути Драгојловић стар 60 година, да има мајку, шест синова од 22, 21, 18, 16, 15, и 6 година и три ћерке. Од стоке има једну краву и једно теле; алата нема. Исти моли за насељење између Нове Вароши и Пријепоља, јер тамо иду и неке друге комшије па би ишао заједно са њима.¹⁶ Драгојловић моли државу да му позајми новац да купи стоку и кућу, јер никакве своје имовине нема.

На полеђини документа пише црвеном оловком „одобрено“ без печата са решењем.¹⁷

Велимир Живановић, Ваљевац пореклом, са пребивалиштем у Београду, Министарству народне привреде 13. март 1914. се обратио, те моли за насељење у варошици Пехчеву. Управник тамошњих школа га је уверио да има доста слободних имања од избеглих Турака. Живановић води са собом кћер Лепосаву, која се школовала у Ваљеву, а завршила је Женску радничку школу у Београду и по Живановићевој молби треба да буде примљена за учитељицу у Пехчевској женској радничкој школи. Живановић наводи да је био занатлија сарачки у Ваљеву, а доцније је 7 година био послужитељ школски у Ваљеву. Којим се послом бавио у Београду није наведено.

Саветодавни одбор му је накнадно тражио да поднесе податке према чл. 9 Уредбе на дан 24. мај 1914. Решења о насељењу нема.¹⁸

Овом приликом треба истаћи да колонизација новоприпојених области није била само једносмеран процес: марта месеца 1914. у Ваљеву је забележен први контингент регрута из битолског краја, рођених 1892. и 1893. године. Дочекала их је школска омладина, која је специјално за ту прилику била ослобођена наставе. Команда Дринске дивизије затражила одобрење од Суда општине да се за ову свечану прилику посече у општинској шуми 150 комада садница ради подизања венаца за

---

¹⁵ Исто, исто, Ф7 Р84.

¹⁶ О поменутих комшијама из села Бујачић нисмо нашли никаквих даљних података

¹⁷ АС, МНП-Ш, Ф7 Р85.

¹⁸ АС, МНП-Ш, Ф7 Р85.

дочек младе војске из Битоља.¹⁹ Међутим, многобројна приватна писма регрута из Битоља и Прилепа, заплењена у мају 1914. док су били на одслужењу војног рока у Ваљево говорила су да су ти младићи принудно регрутовани у војску, да се осећају као Бугари, а да су многи од њих били у вези са бугарском комитском организацијом. Ови војници нису се мешали са српским, издвајали су се и били неповерљиви према осталим војницима и старешинама. Пуковник Душан Туфегџић, командант Битољског пука Дринске дивизије 1914. и 1915. године, имајући под командом војнике из Битоља, Велеса и Прилепа, оставио је сведочење да се на њих не може ослонити због неповерења, честог дезертирања и деморалишућег утицаја на другове.²⁰

Јула 1913. Пети пешадијски пук Дринске дивизије учествовао је у Брегалничкој бици, а од његових 4.000 људи страдало је или рањено 1/3 људства. Почетком 1914. године пук је стациониран у Битољској дивизијској области, односно у вароши Охриду са једним деташованим батаљоном у Струги. У Вардарској дивизијској области 17. пешадијски пук Дринске дивизије био је у Куманову са једним деташованим батаљоном у Кривој Паланци.²¹

Марта 1914. године, петопуковска команда Дринске дивизије послала је конкурс општини за укупно 200 питомаца колубарског краја у циљу примања у подофицирску школу у Скопљу. У првој половини 1914. године, Пети пук и 17. артиљеријски пук слали су на војну вежбу редове у новоприпојене области – у Куманово, Сјеницу, Нову Варош, Битољ, Нови Пазар, Охрид, Стругу, Дебар.²²

Избијањем Првог светског рата 1914. године појачана је потражња интендатуре српске војске за казанима од грађана, па је наредбом Начелство округа ваљевског тражило од Суда општине да се хитно, за војне потребе од народа реквизирају исти. Међутим, по изјавама грађана и Суда, многе од ових казана војска није вратила још од дејства у Балканским ратовима, а неки од ових казана налазили су се на употреби код Битољског пука. Опет, један број казана је војска преузела од грађана преко општинских органа у време војне вежбе Дринске дивизије почетком јула месеца исте године.²³

¹⁹ МИАВ, ОС, Деловодни протоколи за 1914. годину, заведено под бр. 1870.

²⁰ Исто, ОГВ, 1914, кут. инв. бр. 158, дел. бр. I, А2, 2243/1914; Јагодић, 2013, 145-146; Николић, 1998, 43. Регрути Битољци дошли су у касарну у Ваљево 22. маја 1914. године, а по записима општинског Суда, од 27. маја, шест војника из овог пука било је у бекству. Исто, ОС, Деловодни протоколи за 1914. годину, заведено под бр. 1957.

²¹ Николић, 1998, 22-29.

²² МИАВ, ОС, Деловодни протоколи за 1914. годину, заведено под бр. 603, 418, 2205, 2250.

²³ МИАВ, ОГВ, кут. инв. бр. 159, дел. бр. I, А2, 6291/1914.

Због недостатка српских судија и магистрата у новим крајевима постављане су судије и секретари судова из старих области државе. Одлазећи у новоприпојене области они су увек постављани на више дужности. Тако је у Кавадарцима постављен за судију вароши Светомир Томић, секретар друге класе првостепеног суда у Ваљеву.²⁴ Министарство правде је 2. марта 1914. године послало бесплатну железничку карту за Димитрија Богдановића, председника ваљевског суда који је постављен за судију Великог суда у Скопљу.²⁵

Кажњеници (сецикесе, лопови) су стражарно спровођени у Битољ возом треће класе већ од априла 1914. године. Жандарми који су спроводили кажњенике поседовали су уверење за жандарме и имали су плаћене путне трошкове док су кажњенике спроводили у нове области.²⁶

У току 1914. и 1915. године године запажено је да је услед тешког финансијског стања условљеног ратом Општина вароши Ваљево отпуштала своје службенике, махом резервне официре војне обвезнике који су мобилисани при кадровском Петом пешадијском пуку „Краља Милана“ у областима Старе Србије. Општина им је на тај начин закидала редовне плате. Стога је на основу параграфа 27. Устројства Државне Централне управе и члана 3. Закона о општинама, као и члана 5. Закона о Уређењу округа и срезова Министарство унутрашњих дела наређивало општинском суду, среским и окружним одборима да „ни у ком случају не отпуштају своје службенике због тога што су они на војној обавези, па било да су резервни официри, подофицири или редови. У противном надлежне надзорне власти нека сваку такву одлуку задрже од извршења. И друго, да самоуправне власти уредно шаљу плату својим службеницима који су редовни официри, као што наређује члан 76. Закона о устројству војске, а исто тако и онима који нису резервни официри“.²⁷

***

Из свега наведеног може се закључити да су после балканских ратова, житељи ваљевског краја сагледали могућност насељавања нових крајева а самим тим и решење сопствених егзистенцијалних проблема. Са припајањем нових области проблем аграрне пренасељености, сиромаштва, колонизације, миграције сваке врсте, привреде, правног система, уређења војске и администрације, требао је у што краћем периоду

---

²⁴ Јагодић, 2013, 186.

²⁵ МИАВ, ОС, Деловодни протоколи за 1914. годину, заведено под бр. 8006

²⁶ МИАВ, ОГВ, 1915, кут. инв. бр. 161, дел. бр. I, А2, 413/1915. Постоје индиције да су ови притвореници обнављали комплекс Казненог завода у Скопљу.

²⁷ МИАВ, ОГВ, кут. инв. бр. 161, 1915. година, дел. бр. I, А2, 587/1915.

да се реши, а по идеји српске владе за све наведено је био неопходан период од најмање две деценије. Проблем је што српска држава није за све побројано имала више времена, јер су ратна дејства прекинула уједначавање две административне државне јединице у једну целину. Таква ситуација се неизоставно поставила и пред насељенике, јер је у највећем броју случајева Први светски рат омео њихову колонизацију јужних српских области. Свакако да је колонизација ових области представљала стратешки и национални циљ српске владе и државе.

Summary

Old Serbia and Macedonia were annexed to the Kingdom of Serbia through proclamation of King Petar I Karadjordjevic on 7th of September 1913. Serbian government wanted to adjust the ethnic structure of the population in newly joined areas, and this was a long-term strategic national objective to which they planned to work patiently and gradually. The settling of newly joined regions was officially regulated through Regulation of the newly liberated areas of the Kingdom of Serbia on 5th of March 1914, which was done with permission of the Ministry of National Economy, and the colonists who wanted to go and settle there addressed to this Ministry with a request. Each colonist, which was approved settlement by Ministry, received special documents with permission to inhabit this area, with note on the district where to settle. Colonists were mostly poor people, the ones who did not have a land of their own, and the colonization of these areas was also a way of the government trying to solve the economic, agrarian and national conditions in the country. The land and papers were granted to persons between 16 and 60 years of age. The more sons, livestock or agricultural tools applicant had, he would receive more land.

Many people from Valjevo district filed applications for settling in the areas of Old Serbia. Paper shows personal data for some of the colonists, their place of settlement, land their obtained etc. The data was published only for colonists for which there were historical sources. The application was possible until the First World War, when the whole process of colonization was interrupted.

As the colonists received the possibility of settlement in newly joined areas, so the recruits from Macedonia came to Valjevo in 1914. However, the aforementioned recruits have not been able to take the title of Serbian soldiers - the rest of the army were distrustful and they had a demoralizing effect on others. Fifth Infantry Regiment Drina Division, headquartered in Valjevo during 1914 was mainly stationed in areas of newly joined areas.

Извори и литература

Извори

Архив Србије – Београд (АС)

- АС, МНП-Ш – Архив Србије, Фонд: Министарство народне привреде – Шумарско одељење

Међуопштински историјски архив Ваљево (МИАВ)

- МИАВ, ОГВ – Међуопштински историјски архив Ваљево, Фонд: А.1.2-4.5. Општина града Ваљева 1914. и 1915. година, кут. бр. 158, 159 и 161.
- МИАВ, ОС – Међуопштински историјски архив Ваљево, Фонд: А.2.1.118. Окружни суд – Ваљево, Деловодни протоколи за 1914. годину, 4 књиге

Литература

- Јагодић, 2013, 86-90, 145-146, 201, 311, 318 – Јагодић Милош, *Нови крајеви Србије (1912-1915)*, Филозофски факултет Београд, Београд, 2013.
- Николић, 1998, 22-29, 35, 43 – *Ратовање Петог пешадијског пука „Краља Милана“ 1912-1920*, приредио Светомир Г. Николић, Колубара, Ваљево, 1998.
- Ћоровић, 1993 – Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, БИГЗ, Београд, 1993.